

et necessariam in singulis actibus. Ex quibus sequitur, ut nullum sit tempus, quo possit liberum arbitrium a Deo excitatum, praeparatum et adiutum bene agere vel non agere, nam si absit illa gratia praepoerans, non potest liberum arbitrium bene agere, ut ipsi fatentur; si adsit, non potest non bene agere, quia illa gratia est ipse actus bonus gratis a Deo immissus, et hinc negant, auxilium sufficiens distingui ab efficaci et dari omnibus pro loco et tempore, et iustos omnes habere gratiam sufficientem, qua possint perseverare si velint, et alia id genus, in quibus a Patribus Societatis dissident; Patres enim contendunt liberum arbitrium per gratiam praevenientem excitatum et praeparatum Deo adiuvante posse bene agere, et posse etiam gratiam praevenientem reiicere et non bene agere; et distinguunt auxilium sufficiens, quod omnibus pro loco et tempore dari dicunt, ab auxilio efficaci quod iis solis datur, qui re ipsa convertuntur et bene agunt; distinguunt etiam gratiam, quam habent omnes iusti, ut possint perseverare si velint, a dono perseverantiae quo re ipsa infallibiliter perseveratur, quod est proprium electorum. Et quia sententia Lovaniensium de gratia illa praepoerante et efficaci necessaria ad singulos actus videtur repugnare Tridentino Concilio, quaesierunt aliquando Patres Societatis ab ipso D. Michaeli, quomodo cohaereret eius opinio cum Concilio, quod sess. 6. cap. 5. et can. 4. definit, liberum arbitrium a Deo motum et excitatum posse libere consentire, posse etiam dissentire et gratiam reiicere. Respondit, Concilium non ita proprie esse loquutum, ut loquitur S. Augustinus, et illa capita dogmatica non fuisse relecta, et alibi deprehensum quemdam errorem. Et quia eadem ista sententia Lovaniensium de gratia efficaci videtur coincidere cum opinione D. Michaelis, quae habetur in eius libro de libero arbitrio, quaeque damnata est a Pio V. Pontifice Maximo ac deinde ab eius successore Gregorio XIII. in bulla Lovanii publicata, primo per Dominum Morillonium, deinde per Patrem Franciscum Toletum: interrogati Lovanienses a Patribus de hac re responderunt, propositionem illam damnatam: *Quod necessario fit, libere fit, modo voluntarie fiat*, et illam: *Sola violentia repugnat libertati*, debere intelligi de necessitate naturali, non de adventitia; necessitatem autem, quam inducit peccatum vel gratia efficax, non esse naturalem, sed adventitiam. Sed omnes vident, hoc esse illudere bullae. Nam Summi Pontifices damnarunt id, quod Michaeli sentire et docere cognoverant tum ex libris eius, tum ex relatione eorum, qui eius sententias collegerant; Michael autem nunquam sensit, ut nec ullus alius, libere fieri id quod necessario fit naturali necessitate, qualis necessitas est in brutis, sed [quod necessario fit] necessitate adventitia ex peccato vel gratia. Quare non sine causa multi iudicant Dominum Michaeli et eius amicos movisse hanc litem, ut suas sententias iam damnatas a Sede Apostolica iterum excitent, protegant et defendant.

RESPONSIO P. LEONARDI LESSII

PROFESSORIS S. THEOLOGIAE COLLEGII SOCIETATIS IESU

AD

ANTAPOLOGIAM VEN. FACULTATIS S. THEOLOGIAE UNIVERSITATIS LOVANIENSIS.

[Rmo D. Nuntio Apostolico Frangipani oblata.]

Optabamus equidem, Illustrissime ac Reverendissime Domine, ut absque longiore scriptorum contentione, quibus veritas involvi magis quam explicari solet, Sanctae Sedis Apostolicae iudicium exspectaretur, tum de sententiis nostris duplici Apologia explicatis et defensis, tum etiam de censuris Ven. Facultatis Sacrae Theologiae Lovaniensis ac Duacensis, quibus doctrina nostra acriter perstricta est, ut maturius, Summi Pontificis auctoritate interposita, haereticorum insultationibus, pusillorum scandalo atque infamiae per hasce censuras nostrae Societati in his partibus inustae occurreretur. Verum Veneranda Facultas die sexto Iulii per suos deputatos coram Illma ac R^{ma} D. V. et R^{mo} Archiepiscopo Mechliniensi, conventu hac de causa indieto, palam testata est, se perlectis diligenter nostris Apologiis tandem intellexisse principia, quibus doctrina nostra iam ante ab ipsis iudicata quasi fundamentis niteretur, eaque talia sibi visa esse, ut, si vera essent, ipsa censorum doctrina non omnino solida nec secunda videri posset, quare cupere se novo scripto ea principia convellere. Hic nos contra excepimus, Sanctam Sedem Apostolicam de doctrina controversa eiusque principis, ex Censuris Facultatum divulgatis nostrisque Apologiis, iudicaturam oportuisse, ut Domini MM. NN., antequam censuram conscriberent, dogmatum nostrorum principia intelligerent; ut omittamus, mirum quoque fortasse alieni videri posse, duarum Facultatum Censuras tam diuturno studio elaboratas ad subitam quamdam responsonem mox egere defensione et novo fundamento, idque apud tribunal inviolabilis et certissimi iuris, Sedem videlicet Apostolicam. Verum quia, his non obstantibus, Vestra humanitate concessum illis fuit, ut adhuc semel contra nos scriberent nostrasque Apologias impugnarent, ea tamen lege, ut posteaquam nos (si videretur) respondissemus, mox utriusque partis scripta ad Suam Sanctitatem transmitterentur, non gravabimur nos quoque rursus laborem respondendi hac eadem conditione subire, ut nihil ex parte nostra desit, quod ad plenam causae instructionem necessarium videatur. Et quidem ne, dum multa in utramque partem disputando et replicando scribuntur, causa haec a statu suo ad alias quaestiones transferatur, atque ita, dum controversia ex controversia ducitur, causae definitio impediatur: visum est primo controversiae statum summam perstringere, deinde ad praecipua capita, quae in scripto Facultatis contra nos afferuntur, respondere; digressionibus plerisque et criminationibus, quibus scriptum illud plus forsitan aequo respersum

est, omissis: ut quo causae cognitio est expeditior, eo celerius Sñus D. N. Sixtus V. pro admirabili sua in componendis Ecclesiae discidiis prudentia et zelo hoc tam periculosum incendium, in patria plus satis belli et haeresum tumultibus perturbata et importune magno haereticorum gaudio et catholicorum vel moerore vel scandalo exortam, sopiat ac restinguat.

De statu Controversiae.

Miramur sane, Magistros nostros in hoc scripto mutasse totum ordinem Censurae remque totam adeo involvisse, ut non nisi magno labore cum Censura et Apologia conferri possit. Quae res incommode accidit Illustrissimis et Reverendissimis Sanctissimi Officii Inquisitoribus et Iudicibus aliisque, qui ad causae examen adhibebuntur. Quare nos illud per certos numeros in margine adscriptos distinximus, ubi aliquid notabile contineri videbatur. Quod autem dicunt, ideo se hoc fecisse, quod questi fuerimus, propositiones in Censura positas suis locis fuisse avulsas, parvi momenti est. Nam etsi revera ita avulsae sint et imperfecte positae; ut non facile cuivis appareat sine aliqua explicatione, quem sensum habeant vel quo sint referendae, ut aliquoties apud ipsos verbo et scripto testati sumus antequam Censuram conscriberent et evulgarent: tamen postquam certo ordine per Censuram digestae sunt, non erat ille ordo commutandus, nec ipsae propositiones aliis modis parum fideliter explicandae. Neque in illis 13 Propositionibus, quas hic conlarunt, controversia nostra constituta est, sed in iis, quae a Censura sunt notatae, quod ut appareat percurram breviter singula capita, in quibus dicunt consistere controversiam; et ostendam quam parum fideliter sint posita.

Caput 1. In primo capite tres propositiones de Scriptura ita in unum conflantur ut si vel una minus sit probabilis, omnes simul recedant. Qui sane modus involvendi propositiones non est probandus; nam singulae per se seorsim considerandae sunt. Deinde aliud dicitur quam nos dicimus. Sic enim habetur: Scripturae Sacrae verba sententiasque singulas adeo non esse a Spiritu Sancto inspiratas, etc. Quo significatur alienum esse a Sacra Scriptura, ut eius verba et singulae sententiae sint inspiratae. Quod sane in propositionibus nostris non dicitur, sed solum asseritur, non esse necessarium ad Sacrae Scripturae rationem et essentiam. Aliud autem est aliquid esse alienum, et aliud non esse necessarium.

Cap. 2. Secundum caput recte positum est, sed de illa particula, an absque praescientia conditionata difficile sit explicare, quomodo in praedestinatione servetur libertas arbitrii, non fuit haec controversia, sed nova quaestio est. Parum enim refert, utrum hoc facile, an difficile possit explicari: quamquam, quod ad rem attinet, putem esse difficile.

Cap. 3. In tertio capite aliquid omissum est. Non enim negamus, quamvis electionem ad gloriam esse absolutam et efficacem; sed dicimus, immediatam electionem ad gloriam non esse ita absolutam et efficacem ante omnem omnino praescientiam meritorum, ut nullam requirat ab homine conditionem, quae sit in ipsius potestate: sicut ex sententia eorum, qui ponunt, gratiam ita efficacem, ut illi non possit resisti, et hanc solis praedestinationis praeparatam esse, sequi videtur. De postrema autem parte, utrum per contrariam sententiam bonorum operum necessitas ac meritum iuxta Calvinii sententiam tollatur, haec controversia non fuit: quamquam probabiliter argumentando id sequi videatur.

Cap. 4. Quartum caput non fideliter collectum est. Non enim fuit controversia, utrum dignum vel indignum Deo videatur, si ante omnem praevisionem causarum secundarum de rebus etiam minimis disponat atque praedinet: sed utrum re ipsa et de facto omnia, quae in mundo fiunt tam a causis liberis quam a naturalibus, sint ante omnem praevisionem causarum secundarum efficaciter praedeterminata, id est, praevolita: scilicet, ut efficacis volitio distinguatur a voluntate permissiva, ut patet in censura propositionis 17. De illa autem parte, utrum omnis Dei voluntas, qua aliquid ante praevisionem causarum secundarum praedeterminat, libertati et contingentiae adversetur, haec controversia non fuit, sed nova controversia est. Quomodo autem hoc verum sit, patet in Apologia ad censuram propositionis 17. et 23.

Cap. 5. Quintum caput etiam nova controversia est, et mutilata a DD. Censoribus collectum ex Apologia assertionis 24.

Cap. 6. Sextum caput similiter nova controversia est et parum fideliter collectum ex Apologia assertionis 8. et 9. Non enim ibi dicitur, id quod per necessariam consequentiam inde colligitur, sed id quod inde necessario sequitur: inter quae tanta differentia est, quanta inter veritatem et errorem. Quamvis secundum alium quemdam sensum id quod hic dicitur, possit esse verum ut statim patebit.

Cap. 7. Septimum caput totum ad novam controversiam pertinet et male collectum est. Nemo enim unquam dixit, esse de liberi actus ratione, ut a voluntate procedat tempore et natura prius ad ipsum actum indeterminata. Nam liberum arbitrium in primo instanti, quo est, potest habere actum liberum ut ostendimus de Angelis, Adamo et Christo Domino, et multi tenent de Beata Virgine: sed nihil hoc ad quaestionem de gratia efficaci, sed prioritas naturae est quae urget.

Cap. 8. Octavum caput etiam novum est et male collectum. Numquam enim dictum est fieri posse, ut Deus frustra miseretur sicut hic inducitur.

Cap. 9. Nonum similiter omnino falso collectum est, ut patet in Apologia assertionis 8. et 9. sub finem, ubi sic dicitur: Nemo unquam dixit specialem Christi gratiam, quam Scripturae commendant, esse

proprie illum concursum supernaturalem. Nam ea quae in Scripturis commendatur varia est etc.

Cap. 10. Decimum caput nova controversia est et absolute falsum, neque a nobis unquam assertum, sed aperte contrarium indicatum in Apologia assertionis 8. et 9., ubi dicitur, requiri auxilium protegens et dirigens, et hominem posse habere bonum actum ante gratiam iustificationis.

Cap. 11. Undecimum ad priorem controversiam pertinet et eo modo quo ibi expressum et explicatum est defenditur.

Cap. 12. Duodecimum etiam male collectum est. Illud enim *sempert* non pertinet ad induratos, ut patet ex propositione 14. in censura. Deinde malo more hae propositiones quae seungi deberent, utpote quae diversum gradum certitudinis habeant, ita convolutae sunt, ut, si qua minus sit certa, ceterae omnes minus certae videantur. Nam quod omnes habeant auxilium sufficiens ex parte Dei, nempe pro loco et tempore, admittit ab omnibus doctoribus, uno tantum excepto. Quod autem obdurati habeant, a quibusdam negatur. Malus ergo iste mos est colligendi alterius sententias, quo plures propositiones in unam tali arte conglobantur. Quicumque enim fideliter alterius sententias vult colligere, debet eas seorsim et distincte ponere, ut singulae per se expendi possint.

Cap. 13. Decimum tertium omnino depravate et falso collectum est. Nam primo de parvulis in maternis uteris morientibus inter nos quaestio non fuit, sed de parvulis iam natis, ad quos baptismi remedium pertinet. Deinde nusquam dictam est, illis relictam esse excusationem, etiamsi Deus destinato consilio eos propter peccatum originale interimeret. — Tertio numquam dictum est improbabilis esse D. Augustini expositiones.

Ex his patet primo, qua fide, quo candore et veritatis studio haec capita ex Censura et Apologia collecta sint. Deinde patet, si haec licentia concedatur, numquam terminandam fore controversiam. Nam semper nova, eaque malo more depravata, excogitabuntur, eritque res tota confusa et inexplicabilis. Tertio patet, istud scriptum (praeter quam quod illorum sententias paulo clarius explicet quam Censura) ad nihil aliud valere quam ad involvendam controversiam. Nunc igitur nos capita controversiae ex propositionibus in Censura notatis et in Apologia defensis explicemus, retentis iisdem verbis, ne ab antiqua controversia recedamus.

De Scriptura.

Prima Propositio.

Ut aliquid sit Scriptura Sacra non est necessarium, singula eius verba inspirata esse a Spiritu Sancto; scilicet ea inspiratione qua Spiritus Sanctus singula verba materialia in mente scriptoris formet.

Secunda Propositio.

Non est necessarium ut singulae veritates et sententiae (quales sunt, Lucas est mecum solus, Trophimum reliqui infirmum) sint immediate a Spiritu Sancto ipsi scriptori inspiratae, scilicet, ea inspiratione, quod singularum sententiarum veritatem novo modo cognoscat, quando eas antea ratione naturali vel experientia certo cognoscebat, quamvis opus fuerit excitatione et directione et infallibili assistentia ad scribendum.

Tertia Propositio.

Si aliquid opus vel sententia humana industria sine illa infallibili Spiritus Sancti assistentia scripta, a Spiritu Sancto postea approbetur tamquam vera et salutaris, efficitur Scriptura Sacra, nempe quoad infallibilem auctoritatem independentem a Scriptura Sacra.

Ubi notandum, opus illud continere debere materiam Deo dignam, nec excluditur excitatio Spiritus Sancti ad illud scribendum, sed solum infallibilis assistentia. Hic tamen modus in nulla Scripturae parte reperitur, sed non implicat.

De auxilio sufficienti.

Prima Propositio quae in Censura est 2.

Deus post lapsum dat omnibus sufficientia auxilia contra quodque peccatum et ad consequendam iustitiam et vitam aeternam.

[1.] Notandum est, 1. hanc propositionem intelligi de adultis ratione utentibus: nam de parvulis est propositio 16. et 17. 2. Notandum, agi de auxilio quod sit sufficiens mediate vel immediate, sicut omnes doctores intelligunt.

Nam perspicuum est non omnibus actu dari auxilium quod sit immediate sufficiens ad salutem, cum hoc ne omnibus quidem iustis detur in actu.

2. Omnibus ergo auxilium sufficiens ex parte Dei datur; quia omnes adulti pro loco et tempore accipiunt bonas inspirationes et affectiones, cum quibus si quantum in ipsis est facerent, darentur eis ulteriora auxilia quibus tandem ad fidem atque adeo ad iustitiam possent pervenire.

3. Notandum hanc propositionem habere duas partes. Altera est qua dicitur dari omnibus sufficiens auxilium ad evitandum quodvis peccatum et resistendam cuivis tentationi, ita ut non necessario succumbant. Altera est qua dicitur omnibus dari auxilium sufficiens ut possint pervenire ad fidem, iustitiam et salutem. Quae duae partes distinctae sunt et distinctis argumentis probantur.

Ad hanc propositionem pertinent multae aliae positae in Censura, quae non continent novum aliquod dogma, sed solum probationes et solutiones argumentorum.

4. Notandum pro hac propositione nos cisse plurimos Patres et Doctores scholasticos, qui omnes (quod sciam) sunt in hac sententia praeter unum Gregorium Ariminensem. Quam etiam tenent omnes, ni fallor, recentiores, qui hoc tempore scripserunt contra haereticos. Ad quos auctores DD. Lovanienses nihil aliud respondent quam eos deceptos fuisse lectione Fausti Galliarum Episcopi, et hanc sententiam non sine praedivino traditae a Patribus adversus Pelagium de gratia Christi doctrinae ad posterum a scholasticis transmissam esse, ut patet numero 175. Unde haec censura eorum est contra omnes Doctores scholasticos et alios recentiores qui contra haereticos scripserunt.

Docent autem ipsi: Neminem in hac imbecillitate naturae ex peccato originali contracta habere auxilium sufficiens ex parte Dei, seu sufficienter praeparans ad conversionem aut conversionis initium aut ad aliquod opus bonum, nisi cui datur auxilium ita efficax, ut infallibiliter liberum eius arbitrium ad haec determinet et ipsum opus bonum sua efficacia ponat, quod tamen in statu innocentiae non erat necessarium ob naturae integritatem. Cum aliis vero auxiliis sine isto neminem suam salutem posse inchoare aut credere aut opus bonum facere patet ex Antapologia Numero 164., 167., 177., et ex Censura propositionis 8., 9., 10., 14.

Secunda propositio quae in Censura est 8. et 9. quae debent coniungi hoc modo.

Ut peccator possit converti, non est necessarium ut recipiat utrumque auxilium (praeviens scilicet et concomitans) in actu secundo, sed satis est ut accipiat auxilium praeviens (nempe sufficiens) in actu secundo, et tunc vero habet auxilium sufficiens (antecedenter) ad actualem conversionem; ut tamen actu convertatur, necessarium est auxilium concomitans seu concursus specialis et supernaturalis, qui ita est praeparatus peccatori sufficienter excitato, sicut concursus naturalis et generalis praeparatus est potentiae naturali v. g. potentiae videndi. Et infra: Deus non dat ipsa opera bona (praeveniendo libertatem) nisi quatenus per gratiam praevientem dat nobis auxilium sufficiens et paratus est dare concursus gratiae concomitantis in actu secundo, si velimus.

Hanc propositionem tenent omnes illi qui admittunt auxilium sufficienter praeparans ad conversionem vel ad aliquod opus bonum, cum quo tamen stat ut homo non convertatur vel non faciat opus bonum quia non vult, ut sunt omnes Doctores scholastici et Patres citati pro prima propositione et recentiores qui scribunt contra haereticos, ut videre est in utraque Apologia ad assertionem 2., 8. et 9. Nec diffidentur DD. Lovanienses, sed omnes illos reiiciunt num. 175. In hac autem propositione consistit praecipua nostra controversia.

Habet autem tres partes. 1. Significatur aliquem posse converti et habere auxilium antecedenter sufficiens ex parte Dei ad conversionem, ita tamen ut actu non convertatur.

2. Significatur tali homini praeparatum esse auxilium concomitans necessarium ad conversionem, ita ut quodammodo sit in illius potestate hoc auxilium habere, eo fere modo, quo auxilium generale est in hominis potestate.

3. Significatur Deum non infundere opera bona, quasi extrinsecus adveniant, seu antecedenter et praeveniendo nostram libertatem non dare illa, nisi quatenus dat auxilium praeviens sufficiens ad illa (quod etiam continet divinam protectionem et directionem) et paratus est cooperari ad illa. In actu autem secundo dat opera bona, dum nobis per gratiam suam operantibus ipse cooperatur. Docent autem Domini DD.: 1. Neminem habere auxilium praeviens sufficienter praeparans ex parte Dei, nisi qui accipit ita efficax, ut actu convertatur, ac proinde neminem posse converti potentia propinqua nisi qui actu convertitur, id est, credit vel acquiescit divinae vocationi. Ita docent in Censura ad propositionem 8. et 10. Et in Antapologia locis ante citatis et num. 113. et sequentibus et 183. Deinde [2.] hanc gratiam efficacem habere non esse in cuiusquam potestate, etiamsi aliis divinis excitationibus et piis affectionibus sit praeparatus. Patet ex Censura propositionis 8., 9. et 10. et in Antapologia num. 135. Immo nec paratum esse Deum illam dare aliis quam quibus de facto eam dat. Nam si esset paratus, non obstant hominum malae voluntates, num. 166., 167. et 169. Inducitur in Censura proposit. 1., 8., 9. et 10. et in scripto contra antitheses. 3. Deum dare opera bona praeveniendo libertatem et immediate efficaciterque ea in nobis operando: quam operationem habere non est in nostra potestate, num. 135. et in Censura proposit. 9.

Tertia quae in Censura est 10.

Ut faciamus (aliquid opus bonum), non requiritur aliqua efficax excitatio, quae voluntatem infallibiliter determinet, qualis forte fuit in Paulo, Magdalena aliisque nonnullis, dum converterentur, sed sufficit multo minor, quae plenissimam relinquit libertatem. Eadem propositio est omnium eorum, qui ponunt aliquod auxilium praeviens ex parte Dei sufficiens, cum quo stare potest, ut quis non agat, ut sunt omnes citati circa 2., 8., 9. propositionem in Apologia.

Docent autem Domini DD. propter imbecillitatem naturae contractam ex peccato originali ad singula opera bona, etiam in iis qui sunt iustificati per habitus infusos, requiri novam quandam motionem praevientem ita efficacem, ut cum ea stare non possit, ut illud opus non facias. Patet ex Censura ad proposit. 8. et 10. Et in Antapologia numero 152. et sequentibus.

Quarta quae in Censura est 13.

Est quoddam perseverantiae donum consistens in quodam speciali auxilio et protectione, quo Deus ita protegit et munit quosdam, ut fere

indeclinabiliter et infallibiliter in gratia perseverent usque ad mortem, quod quibusdam conceditur, ut forte Apostolis post acceptum Spiritum Sanctum, et iis qui dicuntur confirmati in gratia. Aliud est perseverantiae donum consistens in quodam auxilio et protectione, qua Deus ita adest (paratus auxiliari), ut possint in gratia perseverare, si velint. Et hoc donum est necessarium ad salutem et datur omnibus iustis immediate in actu primo.

Hic dicuntur duo: 1. fuisse aliquos in hac vita confirmatos in gratia, quae est communis sententia doctorum, ut ostensum est in Apologia; et hos habuisse excellentius donum perseverantiae, id est, per quod perseverarent, quam alios communes homines; 2um est omnes iustos habere sufficiens quoddam donum ex Deo, quo vere possint perseverare, si gratiae divinae per suam negligentiam non defuerint. Quod est Concilii Tridentini sess. 6. cap. 13. et can. 22.

Docent autem Domini DD. non fuisse aliquos confirmatos in gratia, et non esse agnoscendum in statu lapsu aliquid donum perseverantiae, quo quis possit perseverare et tamen actu non perseveret, sed hoc tantum fuisse in statu naturae integrae. Ita in Censura propositionis 13. et multis locis huius scripti: quia non ponunt ullum auxilium sufficiens, nisi quod sit ita efficax, ut eam eo facias.

Quinta quae in Censura est 14. et 18.

Indurati et excoecati habent sufficiens auxilium ex parte Dei, ut convertantur. Intellige pro tempore et loco (numquam enim ita deserunt, ut aut necessario peccent, aut numquam ad cordis ostium Deus pulset). Et infra: omnes infideles semper et ubique habent auxilium sufficiens ad salutem ex parte Dei. Si enim facerent quod in ipsis est, et quantum possent secundum praesentem dispositionem naturalem vel supernaturalem, quam habent, Deus illos illuminaret, ut credere possent vel converti (nempe dando illis maiora auxilia quibus sensim possent progredi).

Dico de infidelibus: „semper et ubique.“ Quia scilicet nulla est mensura peccatorum, in qua Deus hominem penitus deserat, ubiqueque terrarum sit et inter quoscumque populos habitat.

Dico: „si facerent quod in ipsis est.“ Non quod operibus moralibus bonis vel retrahendo se a peccatis possint mereri maiora auxilia vel directe se ad illa disponere; sed quia Deum, paratissimum misericordiam suam effundere, non impediunt.

Haec propositio habet tres partes quae ab omnibus fere doctoribus tenentur, ut ostensum est in Apologia.

Ad quos nihil aliud respondent nisi reiiciendo.

Itaque docent illi contrarium, quod ad induratos et infideles attinet; patet in Censura ad hanc propositionem; neminem etiam faciendo quod in se est, posse uti divinis inspirationibus aliisque auxiliis prae-

venientibus iam acceptis, nisi accipiat novum auxilium praeveniens ita efficax, ut faciat illum uti. Patet num. 172. et 177.

Sexta quae in Censura est 16. et 17.

Parvuli ex parte Dei habent sufficiens remedium contra peccatum, praesertim in nova lege hoc sensu: quia Christus pro omnibus mortuus est, et pro omnibus instituit sacramentum in remedium peccatorum, nemine excepto. Quod autem applicatio talis remedii ob aliqua impedimenta occurrentia fiat impossibilis, non est Deo imputandum. Quia non ordinat causas naturales et liberas, ut applicatio fiat impossibilis, vel ut talia impedimenta occurrant, sed tantum permittit non applicari, sinendo res agi secundum communem providentiam. Idque permittit iusto iudicio, ut in aliis ostendat gratiam, in aliis iustitiam; et etiam quia non expedit cursum naturalem rerum semper mutari et libertatem hominum impediri.

Ubi notandum hanc secundam causam permissionis, quam in nostris lectionibus expressimus, a Dominis collectoribus fuisse omissam. Agitur autem de parvulis iam natis. Nam ad illos tantum remedium legis novae, veteris et naturae pertinet. Haec propositio colligitur ex epist. B. Cypriani ad Fidum, quae est 59., ex Prospero, lib. 2. de vocat. gent. cap. 23., Driedona de capt. et redempt. generis hum. fol. 130.

Docent autem Domini DD. omnes parvulos quos ante baptismum mori videmus a Deo ante omnem praevisionem causarum secundarum, quae mortem erant allaturae, fuisse huic morti in particulari destinatos, quod nollet eos in regni sui consortium admittere. Et ideo alios quidem interimere per causas naturales, flectendo et movendo eas ad hoc, ut mortem ipsis afferant in suorum iudiciorum executionem; alios autem per causas liberas permittendo, ut suam malitiam in parvulos effundant; num. 104. et sequentibus. Item 110. et 111.

De Providentia et Voluntate Divina.

Propositio septima, quam notat Censura proposit. 17. et 24.

Deus non praeordinavit seu praevoluit absolute et efficaciter in particulari omnia, quae fiunt in mundo, ante praevisionem determinationis causarum secundarum, neque ipsas causas secundas, ut omnia fiant, praeveniendo determinat, ut sunt actus intrinsecus mali, actiones ludicae, primi motus peccatorum, numerus, motus, situs omnium muscarum etc. Similiter nec omnia supplicia Christi Domini et Sanctorum fuerunt in particulari decreta et praevalita ante praevisionem malitiae Iudaeorum et tyrannorum.

Notandum est 1. hanc sententiam esse generalem de omnibus omnino, quae fiunt a causis naturalibus et liberis, ad quae divina providentia se extendit. Domini autem DD. modo excipiunt peccata

num. 100., cum tamen in Censura generatim hanc propositionem reprehenderint.

Notandum 2. divinam providentiam ad omnia penitus in particulari cum omnibus suis circumstantiis sese extendere, ita ut nihil omnino nec ullus rei positivus aut privativus modus sine divina providentia fiat, ut ostensum est in Apologia. Cum hoc tamen stat, ut Deus non efficaciter velit omnia aut omnes rei modos. Quam sententiam putamus esse omnium Patrum et pene omnium scholasticorum.

Docent autem ipsi, a Deo omnia, quae peccata non sunt vel saltem sine peccato fieri possunt, in particulari ante omnem omnino praevisionem determinationis causarum secundarum esse efficaciter et absolute decreta et praecordinata. Et ut in tempore fiant, Deum praeveniendo determinare causas naturales et liberas nisi quando mediante peccato fiunt. Tunc enim tantum permittere ut causa secunda seipsam determinet. Et ita omnia martyrum supplicia et omnium hominum mortes esse in particulari ante omnem praevisionem malitiae tyrannorum etc. decretas. Ita docent num. 100. et sequentibus. Item num. 104., 106., 110.

De Praedestinatione et Reprobatione.

Octava propositio quae est in Censura 20. et 29.

Sententia quae dicit, eos qui salvantur non esse absolute et efficaciter electos ad gloriam immediata electione ante omnem praevisionem bonorum operum vel applicationis remedii contra peccatum, et eos qui damnantur non esse reiectos a gloria decreto Dei destinatosque supplicii ante omnem praevisionem demeritorum vel mortis in peccato, est valde probabilis.

Tenent autem hanc sententiam omnes Patres Graeci, adeo ut communiter dicatur esse sententia Graecorum. Et quamvis diversa sententia Augustino tribuatur, non puto tamen esse Augustini. Nam ubi de hac re loquitur, non exprimit, utrum loquatur de immediata electione ad gloriam, an de mediata quae est ad gratiam, qua praesciebat hominem ad gloriam perventurum. Item an loquatur de electione efficaci et absoluta, an de conditionata, id est, si gratiae fuerint cooperati, quomodo intelligendas esse promissiones divinas docet Concilium Tridentinum sess. 6. can. 20.

Hic notandum est distinguere praedestinationem ab immediata et absoluta electione ad gloriam. Praedestinatio enim est praeparatio gratiae et omnium beneficiorum, quibus Deus praescit hominem salvandum. Electio efficaci et absoluta ad gloriam est immediata praeparatio gloriae seu voluntas absoluta dandi gloriam, nullam amplius praesupponens conditionem quae sit in hominis potestate; sicut explicimus non solum in lectionibus et Apologia, sed etiam in propositionibus Facultati 15. Maii anno 1557. oblatis, quatuor mensibus ante Censuram nobis exhibitam.

Notandum 2. recte dici omnes salvandos quadam peculiari ratione destinatos esse ad gloriam, qua non sunt destinati ii qui damnantur. Omnibus enim salvandis praeparata fuit ab aeterno ea gratia qua Deus praesciebat eos salvandos. Qui autem non salvantur, talem gratiam praeparatam non habuere, sed aliam, eum qua tamen quidam illorum facile potuissent salvari, ut manifestum est in Angelis.

Docent autem Domini DD. omnes, qui salvantur ex hominibus post lapsum, fuisse absoluta voluntate ante omnem omnino praescientiam meritorum electos ad gloriam, atque adeo ad certum gloriae gradum, neque requiri ab homine illam conditionem quae dependeat a libero arbitrio. Patet hoc num. 31., 33., 42., 43., 44. Alios autem destinatos damnationi, ut patet num. 50., 51. et aliis locis. Angelos tamen volunt electos ad gloriam ex sola bonorum operum praevisione. Auctores autem, quos pro nostra sententia adduximus, partim reiciunt, ut Sedulium, Arnobium in psalmos, Origenem, Theodoretum, Auctorem libelli de praedestinatione et gratia, Theophylactum, Occumenium, Photium, tamquam Pelagianae haeresi affines, et Primasium tamquam non satis accuratum. Alios autem mirifice interpretantur, ut Dionysium, Irenaeum, Clementem Alexandrinum, Damascenum, Ambrosium, Hieronymum, Chrysostomum. Dicunt enim gloriam dupliciter praedestinari, 1. sub ratione gratuiti muneris; et ita non esse praedestinatam ex meritis, sed omnino gratis. 2. sub ratione mercedis seu iustae retributionis; et ita praedestinatam esse ex meritis. Et de hoc secundo modo istos Patres explicandos esse. Ita docent numero 40. Quae quanti valeant, infra videbimus.

Nona continens 1. et 30. in Censura.

Praedestinatio praesupponit praescientiam conditionatam, id est, eam praescientiam, qua Deus praescit, quid homo secundum unamquamque motionem, excitationem et occasionem esset facturus. Ubi notandum est secundum nostrum modum intelligendi prius esse in Deo praescire, quid homo secundum talem vel talem excitationem esset facturus, quam velle ut hoc vel illud faciat. Ut enim velit me hoc vel illud libere facere necesse est, ut praesciat modum eius excitationis et auxilii, quo videt me illud libere facturum, si ita excitarer et moverer.

Docent autem ipsi talis praescientiae rationem in praedestinatione non esse habendam, alioquin praedestinationem videri ex meritis, num. 21. et sequentibus.

Ad haec reducuntur reliquae propositiones in Censura notatae, quae nihil aliud sunt quam ratiocinationes vel argumentorum solutiones, quae satis in Apologiis sunt explicatae. Itaque de illis nova disputatione non est opus. Atque haec sunt capita controversiae quae inter nos hactenus fuit; quae volui notare, tum ne ad novas sine fine dilabamur, tum quia peraeque depravate a Dominis DD. hic expressa erant.

Sciendum tamen est, esse duo principia, quibus dicunt nostram

sententiam niti, quae si vera sint, eorum dogmata ut Calviniana sint damnanda, ita num. 9. in Praefatione. Ut autem facillius ea possent refutare, non recte posuerunt, et non eo modo, quo a nobis in Apologia proferuntur, et contra illorum sententiam de gratia efficaci vim habent. Et prius quidem dicunt esse istud: De actus liberi ratione est, ut a voluntate procedat tempore et natura prius ad ipsum actum indeterminata et indifferens; cum in Apologia Lovaniensi ad propositionem 8. et 9. responsione secunda sic habeatur: De ratione actus liberi est, ut voluntas, quomodoque sit praeparata, sit indifferens et indeterminata ad illum actum in omni instanti quod antecedit actum, immo in omni instanti quod est prius natura quam eliciat actum, ita ut in omni priori signo sicut potest elicere actum, ita possit non elicere. Et in Apologia Duacensi: De ratione actus liberi est, ut procedat a voluntate in omni instanti et temporis et naturae indeterminata ad ipsum, habente in sua potestate omnia necessaria ad illum eliciendum et non eliciendum. Hic non dicitur debere aliquid instans temporis praecedere actum liberum, quo voluntas sit indeterminata (manifestum est enim secundum communem sententiam theologorum, angelos in primo instanti suae creationis habuisse actum liberum, quod nos etiam docuimus non solum de angelis, sed etiam de Adamo et Christo Domino, et probabiliter quidam tenent de Beata Virgine), sed tantum significatur, si voluntas tempore antecedit suum actum, debere illam in aliquo instanti temporis esse indeterminatam ad suum actum. Tamen Domini DD. sic ponunt istud axioma, quasi requirant aliquid instans temporis, quod antecedit, et in hoc fundant suam refutationem: quamvis etiam ita positum vim suam retineat, ut infra dicitur.

Alterum axioma dicunt esse: Quicquid ex positione aliqua, quae in nostra potestate non sit, per necessariam consequentiam sequitur, id esse ita necessarium, ut liberum esse nullo modo possit. Hic duplex est defectus: 1. quia non agitur in nostro argumento, unde hoc axioma petitur est, de *quavis* suppositione, sed de illa, quae intrinsece liberum arbitrium determinat. 2. Non dicimus „ex quo aliquid per necessariam consequentiam sequitur,“ sed „ex qua aliquid necessario sequitur.“ Sic enim habetur in Apologia ad propositionem 8. et 9. responsione 3.: „Quando suppositio non est in nostra potestate, tunc id quod sequitur necessario ex suppositione, nullo modo est liberum.“ Agitur autem de suppositione, quae „intrinsece liberum arbitrium determinat“, ut patet ex versibus praecedentibus.

Ex his patet, quo studio explicandae veritatis haec Antapologia contexta sit, cum ita controversiae capita et dogmata principia mutantur et depraventur. Quam autem haec duo axiomata sint firma, et quantum vim habeant, infra patebit. Et haec quidem sufficere possent ad controversiae huius explicationem: verum ne quid ex parte nostra desiderari possit, respondebo breviter quantum opus erit ad istud longissimum scriptum.

Ad Praefationem Antapologiae Lovaniensis.

Numero 1. dicunt se esse iustos respondere nostrae Apologiae.

Respondeo hoc verum esse, si idem est iubere et urgentibus aliquid concedere, ut optime novit Illustrissimus et Reverendissimus Nuntius Apostolicus.

2. Dicunt nos mutasse nostram Apologiam et hoc illis inieciisse moram; nam se coactos fuisse ea mutare, quae iam ante sextum Iulii contra scripserant.

Resp. Mirum videri non deberet, si quid esset mutatum. Nam octo omnino diebus est tota confecta. Sed nihil est mutatum praeter responsum de Scriptura, quam fecimus clariorem et efficaciorum, praesertim quod postea animadverteremus, Epiphanium non esse fideliter a Censura citatum. In aliis autem mutatio nulla facta est, sed tantum quaedam sunt addita, ut responso cuiusdam Magistri Nostri ad locum quendam Concilii Tridentini sess. 6. cap. 5., sicut Romani videre poterant qui primum exemplar habent. Habuerunt autem Domini DD. Apologiam nostram ab initio Quadragesimae, ut non defuerit tempus tam ingens scriptum conficiendi. Quod autem eis ab initio authenticam non obtulerimus, in causa fuit: 1. Quod eam non vellemus in publicum prodire, antequam a Romanis visa esset, ubi aliquot menses elapsi sunt. Accepto autem Romanorum iudicio, misimus eam mense Martio ad Rmum Archiepiscopum Mechliniensem. Deinde quod quidam ex Dominis DD. minarentur (ut nobis ex eorum etiam literis constat, quarum habemus exemplar) se visa Apologia mox contra scripturos. Nos autem malebamus hanc rem iudicio vel arbitris transigi quam scriptis contra duas Academias cum magno Catholicorum scandalo et haereticorum gaudio contendere, praesertim cum facile animadverteremus quosdam nihil aliud moliri, quam ut talibus scriptitationibus res in aliquot annos extraheretur.

Num. 3. dicunt nos confidenter magis quam fideliter plurimos auctores citasse.

Resp. Hoc isti boni viri valde saepe repetunt, et ubique haec in re nostrum candorem requirunt, sed in progressum patebit an haec merito ab illis dicantur. Nam bene a nobis citati sunt, sed ab ipsis vel reiciuntur tamquam haeresi affines, vel in alienum sensum torquentur, ut infra videbimus. Quod autem [4.] dicunt veterum testimoniam indiligenter a nobis tractari: *Resp.* Non licere nobis 11 vel 12 annos in uno positivo, ut vocant, cursu theologico haerere, et ideo nos non citare dimidias vel integras paginas ex D. Augustino, sed contentos esse paucis verbis ex Patrum testimoniis desumptis exprimere, quae ad rem pertinent. Qua in re eruditissimos viros imitamur; hoc enim postulat ratio theologiae dogmaticae et scholasticae.

Num. 5. dicunt se nolle prosequi, utrius partis culpa haec res in publicum pertractata sit.

Resp. Hoc necessarium non esse, omnibus enim hoc satis constat. Nam uno mense antequam nobis Censura traderetur, constabat passim inter studiosos et per totam Academiam, Facultatem Theologicam contra nos censuram fecisse. Nam exemplaria in variis passim collegiis describebantur, et cum nobis 12. Septembris per bedellum tandem esset exhibitum, vix sex diebus elapsis ad Rñm Archiepiscopum Mechliniensem et alios quosdam Episcopos missa fuit, ut constat ex testimonio eiusdem Rñi, qui 4. et 5. Iulii coram Illmo et Rmo Nuntio Apostolico dixit se 17. vel 18. Septembris unum exemplar pro se, alterum pro Rmo Lindano a Dominis DD. accepisse, et alium quemdam Episcopum adhuc citius habuisse. Initio autem Octobris omnibus fere Episcopis communicata erat, et de ea ad Facultatem Duacensem et Parisiensem mittenda consultabatur, ut nobis quidam Rmns Episcopus et quidam ex Magistris nostris retulerunt. Unde etiam patet merum esse commentum (quod tamen quidam per Belgium literis spargere non dubitarunt) Dominos DD. censuram suam minime evulgatos et Episcopis obtusuros fuisse, nisi nos eam primo contra pacta utrimque inita transmissemus Romam una cum Apologia et inter discipulos multa publicassemus. Numquam enim vel minimo iudicio significavimus, nedum promissimus, nos, si a Facultate quippiam contra nostram doctrinam scriberetur, id Romam ad nostros superiores non missuros. Immo saepe contrarium aperte illi significatum fuit diu antequam Censura nobis traderetur, neque tale quid Facultas iuste a nobis potuisset exigere. Censuram vero nos numquam evulgavimus, Apologiam autem inter discipulos non publicavimus ante adventum Illmi et Rni Nuntii Apostolici. Ceterum quid nomine Censurae MM. NN. significare voluerint, disputare nolumus. Quid autem valde significet, et quid per totum Belgium homines intellexerint, satis experti sumus, et quotidie experimur, dum tanquam Pelagianismi suspecti ubique traducimur. Quid etiam quidam ex MM. NN. in quibusdam suis literis per Belgium sparsis nostras propositiones a Censura notatas assertiones damnatas vocans (quod videlicet a Censura damnatae sint, quam dicit a Facultate ad Rmum Archiepiscopum tanquam ad ordinariam controversiarum iudicem missam esse) hoc nomine intellexerit, obscure non est, ut illud omitam: *Vocat censura columbas.*

Num. 8. dicunt non posse nos iuste conqueri de negata audientia.

Resp. Iuste conquerimur. Nam saepe obnixè rogavimus eos ab initio huius controversiae, ut duos dignarentur deputare, qui nobiscum de istis sententiis, quas ex nostris lectionibus excerptant, agerent, nostrasque explicationes audirent, idque coram viris gravibus et adhibito, si videretur, etiam notario, ut appareat vanas esse rationes illas negati colloqui, quas quidam literis suis per Belgium sparserunt. Cum autem videremus illos nullo modo ad colloquium induci posse, sed omnino scripto agere velle, dictum illis fuit, si quid scriberent, nos non responsuros nisi omnibus ante cum R. P. N. Generali communicatis.

Nulla alia unquam fuit inter nos facta conventio, ut scripto ageretur. Immo ternis literis apud Rmum Archiepiscopum Mechliniensem actum est, ut eos dignaretur ad colloquium coram arbitris et notario adducere.

Num. 10. Displicet, quod notati ab ipsis Pelagianismi regeramus Calvinismum et ita partes haereticorum non parum iuvenus.

Resp. Non assumpsimus nobis primi auctoritatem dammandi sententias dominorum DD., sed ab ipsis censura notati et damnati, nulla ad id data occasione, conamur nostras sententias defendere, ostendentes argumentis, contrarias videri incurere in errores Calvini, cuiuscumque demum cae sint. Nam una pars probationis tuae sententiae est vel efficacissima, si ostendas contrarium esso errorem. Non ergo hoc Domini debent aegre ferre, quia par est, ut nostram sententiam, quam securam esso putamus, tueamur, donec Sancta Sedes Apostolica, quid tenendum sit, statuat. Neque hoc modo causam haereticorum iuvamus, sed catholicam sententiam stabilimus. Videant autem DD. DD., an illorum causam non iuvent, cum Societati eundem errorem impingunt, quem haeretici in Germania ei ante annos fere triginta affixerunt, ut videre est apud Andradium lib. 4. qui est de libero arbitrio.

Num. 11. Male eos habet quod in Apologia rationibus philosophicis (ita enim argumenta scholastica vocare solent) plus satis utamur.

Resp. Facimus hoc exemplo omnium doctorum scholasticorum. Quanti enim modus ille dogmaticus scholasticorum sit faciendus, vel ex una Sni D. N. Sixti V. constitutione, qua B. Bonaventuram in Doctorum numerum refert, intelligere possunt. Cuius in hac re iudicium Ecclesiae universalis iudicium censi debet.

Num. 13. Dicunt nos assertiones nostras tacite retractare, corrigere, limitare, mitigare, mutare, nonnulla dissimulare praetere et ambiguis verbis nos tegere, idque propter propositiones de Scriptura, et quia diximus, putare nos, D. Augustinum in quaest. de immediata electione ad gloriam nostrae sententiae non refragari; cui tamen antea diebamur contrariam sententiam tribui.

Resp. Omnino a veritate alienum est nos a priori sententia recedere. sed MM. NN. debuissent omnia bene antea intelligere nostrasque explicationes, vel rogati toties, audire, quam censuram contexerent; praesertim cum quidam etiam studiosi, dum censura dictaretur, aperte testarentur, non eam esse nostram mentem, quam ipsi putarent. Hinc etiam quidam ex illis multa valde a causa aliena ex parergo in suis literis per Belgium sparsis contra nos disputarunt et Dominum Adrianum, Driedonem, Ruardum, Cunerum et Rithovium a se facere asseruerunt, qui tamen in hac Antapologia reiciuntur, quia contrarium deprehensum est. Quod autem apud acta coram Illmo et Rmo Nuntio Apostolico rogati a MM. NN., an illas assertiones, quas censura notavit, pro nostris agnosceremus, respondimus, nos eas agnoscere ita intellectas, sicut in Apologia explicantur: id ideo fecimus, partim quia

Censura eas in alienum sensum rapuit in quo sane neque eas agnosceremus, neque [eae] unquam nobis in mentem venerunt; partim quod arto quadam quidam studebant nos inducere, ut illas mutaremus et corrigere-remus; ut videlicet postea per Belgium spargi posset, nos sententiam mutasse et ita merito a Censura damnatos fuisse. Quas ob causas nullo modo a Censura et Apologia recedere visum fuit. Quomodo etiam initio huius controversiae multis mensibus ante Censuram conscriptam rogati, an illas assertiones pro nostris agnosceremus, respondimus, nostras esse et pro nostris agnoscere, sed suis locis positas et ita explicatas et intellectas, sicuti in nostris lectionibus, unde avulsae sunt, explicantur. Quam autem vere illorum sententiae a nobis commemorentur, vel ex illorum Antapologia patebit, quae etsi quamplurimis verbis suam sententiam involvat, et in multis locis satis inconstanter loquatur, praesertim ubi agit, an homo possit gratiae efficaci resistere, tamen non difficulter erui poterit, quid sentiat. Reliqua quae in praefatione sequuntur responsione non indigent.

Caput primum, quo refutantur argumenta Antapologiae contra propositiones de Scriptura.

Notandum est MM. NN. antea duas priores propositiones de Scriptura admisisse, tamquam de illis nulla amplius esset controversia. Cum enim 25. Iunii ab Illmo Nuntio Apostolico iussi essent sua dogmata tradere, quae nostris contraria putarent: tradiderunt non sua, sed nostra, etsi in multis depravata, ut tunc ostendimus; in quibus aiebant consistere totam controversiam, ubi solum tertiam propositionem de Scriptura duabus prioribus omissis posuerunt, tamquam de illis nulla amplius esset controversia. Verum quia eas rursus placuit oppugnare, ut eorum argumenta solvantur, quae ex aliena Apologiae intelligentia manant, sciendum est ea quae in Scripturis habentur duplicia esse. Quaedam talia sunt, ut ratione naturali vel experientia vel alio modo certo cognita scriptoribus antea non essent. Et circa haec egebant nova revelatione et lumine supernaturali. Quae revelatio dum illis fiebat per internam Spiritus Sancti locutionem, simul etiam in mente eorum formabantur verba quibus ea exprimerentur. Quicquid enim concipimus, sub certis verbis alicuius linguae concipimus; ut autem ea scriberentur, opus erat infallibili assistentia Spiritus Sancti et continua directione, ut possent ea exprimere, sicuti ipsis erant revelata; non tamen egebant tunc nova revelatione, quasi iterum deberet illis revelari, quod iam ante revelationem erat, sicut obiciunt MM. NN. num. 16. et 17. Neque hoc Apologia nostra vult dicere.

Alia vero iam ante certissime cognita erant scriptoribus vel ratione naturali vel certissima experientia vel alio modo. Et ad haec scribenda non egebant nova revelatione seu lumine supernaturali quo ea novo modo cognoscerent, sed sufficiebat cognitio iam habita, et in scribendo

infallibilis assistentia, et excitatio Spiritus Sancti ad ea scribenda, simulque directio ne alicubi laberentur. Neque opus erat, ut Spiritus Sanctus singula verba menti obiceret; sed sicut excitabat ad ea scribenda, quae iam cognoverant, ita etiam ad utendum verbis, quibus illa, dum sic excitabantur, per industriam humanam concipiebant, unde non ita singula verba in eorum mente novo illo modo formabantur, quo in mentibus Prophetarum, dum Deus illis interior loquebatur et obscura revelabat. Dirigebat tamen illos in singulis, ne vel alia vel aliter scriberent, quam ipsi videbatur; sed hoc fiebat sine revelatione vel novo modo cognoscendi. Hinc patet quodam sensu auctorem libri 2. Machabaeorum potuisse dicere, linguam suam esse calamus scribae velociter scribentis; nempe quia a Spiritu Sancto excitabatur et dirigebatur; quodam modo non potuisse, quia Spiritus Sanctus non omnia verba in mente eius praeveniendo formabat, sicut facit is qui proprie dicitur. Ex his facile solvuntur argumenta, quae in Antapologia obiciuntur. Hoc tamen animadvertendum, in duabus prioribus propositionibus nihil aliud dici, quam non esse necessarium ad rationem sacrae Scripturae, ut omnia verba materialia sint a Spiritu Sancto inspirata, id est, novo illo modo menti obiecta, qui cernitur in Prophetis; similiter non esse necessarium singulas sententias esse a Spiritu Sancto inspiratas, id est, revelatas, ut eas scriptor novo modo cognosceret. Non enim ratio Scripturae sacrae intrinsece includit, ut omnia verba materialia sint a Spiritu Sancto dictata; sed hoc est veluti accidens quoddam et ornamentum eius. Alioquin si exemplaria hebraea et graeca interciderent, Ecclesia caretet Scriptura sacra. Immo iam de facto Ecclesia latina Scripturam non haberet. Nam editio latina Scriptura non esset. Quod quamvis nuper in scholis publicis a quodam M. N. sit traditum, mihi tamen videtur valde absurdum, praesertim cum Concilium Tridentinum censuerit editionem latinam praefendam esse graecae et hebraicae. Certe valde male sonat et a consensu Christianorum valde alienum est dicere, Ecclesiam latinam non habere Scripturam sacram, eo quod de ratione Scripturae sacrae sit, ut omnia verba sint a Spiritu Sancto dictata. Si enim bene intueamur, ratio Scripturae sacrae in eo consistit, quod sententia sit Dei verbum, in quacumque tandem lingua exprimitur, quodque immediatum ordinem habeat ad infallibilem primae veritatis auctoritatem. An autem de facto aliqua verba aut aliquae sententiae non sint ita inspiratae, non dicitur, quamvis putem esse probabile ob rationes in Apologia allatas, quia tunc inspiratio non erat necessaria, et maxime quia auctor lib. 2. Machab. veniam petit, non autem Spiritus Sanctus, quia sciebat industriam humanam in verborum structura adhiberi. Et quia MM. NN. scire cupiunt, quinam ita sentiant, ita sensit Melchior Cano lib. II. de locis cap. 11. et 18., Dominicus Baines 1. part. art. 8. dubit. 3. dicit esse probabile, Sixtus Senensis lib. 8. Bibliothecae Sanctae haeresi 12., Robertus Bellarminus lib. 1. de Verbo Dei. Quam autem solida sint ea quae ab ipsis di-

cuntur num. 15. et sequentibus, non est necesse excutere, quia parum refert; satis nobis est, nostram sententiam esse securam.

Quod ad tertiam propositionem attinet ea satis explicata est in Apologia. Nam coniecturam illam, qua dicitur: „forte librum Machabaeorum humana industria scriptum esse,“ ex mea sententia non dixi, sed eorum, quos antea retuleram, non tamen probaveram, qui putant auctorem illum gentilem fuisse et eos libros ab Apostolis et Ecclesia auctoritatem accepisse. Quam sententiam satis indicat Sixtus Senensis l. 8. Biblioth. sacr. haer. 12. resp. ad 7., ubi sic ait: De sententia Hebraeorum circa hos libros quaecumque ea sit nihil refert, cum Ecclesia Catholica eos in Canone recipiat, nec quicquam eorum fidei derogatur, si ab auctore profano scripti sint, cum libri fides non ab auctore, sed ab Ecclesiae Catholicae auctoritate pendeat; et quod illa acceperit, verum et indubitatum esse oportet, a quocumque dictum sit auctore, quem ego neque sacrum neque profanum ansim affirmare. Haec ille. Hanc tamen sententiam non probavimus, sed diximus auctorem illum fuisse virum fidelem, qualem decet esse auctorem hagiographum. Unde mirum est quod MM. NN. num. 10. dicunt, me in priore Apologia suspicionem movisse de auctoritate eiusdem libri; ubi merito eorum candorem requirere possem, cum non possint ignorare me luculentissime probasse in lectionibus publicis, esse de fide quod uterque liber Machab. sit Scriptura canonica, non solum ad mores instruendos, ut vult Caietanus, sed etiam ad stabilienda dogmata. Idque probavi ex Concilio Carthaginensi 3. can. 47. et ex Concilio Florent. et Trident., et solvi rationes haereticorum, quae contra horum librorum auctoritatem obiciuntur.

Quod autem ad hanc propositionem conditionalem attinet, „si aliquis liber humana industria etc.“, sentio semperque sensi, nullum talem librum exstare, qui sine assistentia Spiritus Sancti eiusque excitatione et directione scriptus sit. Potuisset tamen Deus illo modo, qui hic exprimitur, uti. Volui enim tantum ostendere, rationem Scripturae sacrae consistere in illa summa auctoritate primae veritatis, quae tribus modis alicui sententiae possit applicari: 1. si Deus aliquid supernaturaliter revelet; 2. si aliquem excitet ad scribendum ea quae novit et infallibiliter assistat etc.; et hos duos modos dixi de facto reperiri in Scripturis; 3. si aliquid tamquam verum approbet, quod non aliter probari, quam quia hic modus non implicat contradictionem. Attulique coniecturam ex aliorum sententia de libro 2. Machab. Oportet tamen ut materia sit Deo digna, ut merito Scriptura sacra appellari possit; deinde ut approbetur tamquam omnibus suis partibus verissima atque adeo ut Deus illud habeat pro suo verbo, sicut principes literas a suis secretariis scriptas pro suis habent.

Quod autem instant MM. NN. principes summam rei scribendae suis secretariis indicare et in literis principum non sapientiae, sed auctoritatis rationem haberi, *Resp.* ad prius: Etiam is qui aliquid

humana industria scripsit, potuit summam rei divina revelatione accepisse. Itaque hoc non obstat huic propositioni conditionali. Deinde etiam Princeps summam rei non expresserit, tamen sua subscriptione literis tribuit parem auctoritatem. Ad alterum *Resp.* non esse de ratione Scripturae sacrae, ut materia semper humanae rationis captum excedat; nam multa sunt in Scripturis, quae humana ratione cognosci possunt. Non ergo tam sapientiae divinae quae auctoritatis, quae in omnibus summa est et omnem creatam auctoritatem superat, in singulis partibus ratio habetur.

Sed confirmatur breviter haec propositio conditionalis. Quia multae sunt veritates naturales in Scripturis, quae priusquam divino testimonio erant confirmatae, non censebantur verbum Dei, nec pertinebant ad obiectum fidei, simulatque autem a Deo per Prophetas vel Apostolos vel alios auctores hagiographos fuerunt confirmatae et assertae, factae sunt verbum Dei et obiectum fidei. Atqui duobus modis potest aliquid asseri et confirmari, 1. expresse, ut cum verbatim omnia repetantur, quae ab alio dicta erant, sicut si rex omnia repeteret et assereret, quae ipsius secretarius scriperat; [2.] implicite et per compendium, ut cum dicitur, omnia illa esse verissima et saluberrima. Qui duo modi in moralibus et in ordine ad fidem et auctoritatem tribuendam idem valent, ut patet in omnibus literis principum. Hoc enim ipso, quo testatur quis omnia esse verissima, censetur omnia illa asserere, et omnia illa censentur verbum ipsius, dictum tamen per compendium. Unde, si Spiritus Sanctus per Prophetam testaretur, hanc propositionem esse verissimam, „terra est in medio mundi“, non video cur haec propositio tali testimonio confirmata non esset tantae auctoritatis quantae est illa: „terra in aeternum stat,“ atque adeo cur non esset paris auctoritatis atque si Spiritus Sanctus ipsam expresse per Prophetam protulisset.

Dicit aliquis: Ergo epistola S. Leonis ad Flavianum (quae approbata est in 4. Synodo generali tamquam a Sancto Petro dictata, et a Gelasio in Concilio 70. Episcoporum) erit Scriptura sacra. Nam publico Spiritus Sancti testimonio est approbata tamquam omnibus suis partibus verissima et saluberrima. *Resp.* non sequi, quia auctoritas, quae isti epistolae accessit per approbationem istorum Conciliorum, dependens est ex auctoritate verbi Dei, unde est quodammodo minor. Nam Concilia cum suo capite habent quidem infallibilem assistentiam Spiritus Sancti in definiendis fidei veritatibus, sed deducendo eas ex Scripturis et traditionibus, ut communiter docent scriptores et insinuat Conc. Trid. sess. 4., cum dicit: Verbum Dei scriptum et traditum esse fontem omnis salutaris doctrinae; unde nituntur auctoritate verbi Dei, et haec ratione decreta Pontificum et Conciliorum sunt quodammodo infra auctoritatem sacrae Scripturae, quamquam in ordine ad fidem non putem hanc differentiam esse essentialem; sicuti differentia auctoritatis articulorum fidei et conclusionum theologicarum, quae essentialis est. Si autem illa epistola tempore Apostolorum scripta fuisset et a D. Petro vel Paulo

divino spiritu comprobata tanquam omnibus suis partibus verissima et saluberrima, videtur mihi parem sacrae Scripturae auctoritatem habitura, sive quis eam velit appellare Scripturam sacram, sive non. Nam quaestio videretur de nomine. Scripturam enim sacram generaliter voco verbum Dei scriptum, verbum autem Dei recte vocatur tam id quod explicite, quam quod compendio Deus per se vel per suos Prophetas et Apostolos dixit. Illa enim auctoritas, quae ipsi epistolae accederet, nullo modo dependens esset ex Scriptura vel traditionibus, sed immediate tantum a Spiritu Sancto, idque tam perfecte, quam si Spiritus Sanctus per Apostolum illam expresse dicitasset.

Quod ad coniecturam D. Augustini attinet, num. 7., eam approbamus. Nam in iis, quae divinitus fuerunt revelata et tamen non ex divina inspiratione, sed humana tantum diligentia conscripta, potuit committi aliquis levis error vel memoria lapsus; unde merito parem sacrae Scripturae auctoritatem non habent. Si tamen Deus ea postea approbet tanquam sua dicta, videntur mihi parem sacrae Scripturae auctoritatem habitura, licet quaedam accidentaria dignitate careant. Quod autem numero 20. ex Patre Bellarmino afferunt, ex eo non recte intellecto suam censuram contra tertiam propositionem contulerunt, ut initio statim animadvertimus: sed aliud volebant Anomei et Erasmus et illi (contra quos Hieronymus), quam in illa propositione conditionali significatur.

Caput 2. ad Antapologiam in propositionem 1. et 30.

Status controversiae:

Nos dicimus Deum praescire, quo modo providentiae et gratiae iste homo salvaretur, et quo non salvaretur; deinde pro suo beneplacito velle uti tali modo providentiae et conferre illi talem vocationis, protectionis et directionis modum, cum quo videbat illum perseveraturum. Et hanc voluntatem vocamus praedestinationem, ut praedestinatio sit praeparatio beneficiorum, quibus praesciebat hominem libere perseveraturum. Et hoc sensu dicimus praedestinationem praesupponere praescientiam conditionatam, quae nihil est aliud quam simplex intelligentia conditionalium liberarum.

MM. NN. haec rejiciunt et putant, talem praescientiam in Deo non esse, nisi quia vult hominem sequi et praescit se hoc facturum ut sequatur. Unde praedestinationem non praesupponere talem praescientiam, sed tantum ex ipsius praordinationis mera efficacia Deum praescire hunc hominem securum et salvandum.

Notandum est hanc controversiam, sicut et illam de electione ad gloriam pendere ex alia: an gratia sufficienter praeparans in statu lapsio debeat esse ita efficax, ut cum ea stare non possit, ut homo non consentiat. Si enim nulla gratia est sufficiens, ut homo cum ea possit operari, nisi quae est ita efficax, iam praedestinatio non praesupponit praescientiam conditionatam, quia haec propositio: Si hunc sufficienter

movero, sequetur, non erit conditionalis libera, sed necessaria. Si vero etiam ea gratia praeveniens est sufficiens, cum qua homo non facit, iam praedestinatio praesupponit praescientiam conditionatam.

Suppono tanquam certum ex Scriptura et Patribus in Deo esse praescientiam seu scientiam omnium conditionalium liberarum, sive eae futurae sint, sive non sint; v. g. praescit Deus, quid liberum arbitrium creaturae rationalis in quavis occasione, excitatione aut motione esset facturum. Idque non ex eo scit, quod ipse creaturam velit hoc facere aut quia videt ipsam ad hoc inclinatam (ut Antapologia videtur sentire num. 21. ratione 5. et num. 22.), sed quia de facto creatura per eius auxilium generale vel speciale sibi praeparatum se ad hoc flecteret et determinaret. Praesciebat enim mulierem, si tentaretur tali modo a serpente, et Adamum, si tali modo a muliere suaderetur, lapsuros, non quia volebat eos labi aut eos inclinatos antea ad lapsum videbat, sed quia lapsus iste revera erat consecutus, si tali modo tentaretur. Similiter praesciebat, v. g. s. Michaellem, si talis ei gratia daretur, in bono perseveraturum, Luciferum vero casurum, non quia volebat illum stare, hunc labi, sed quia videbat utrumque libere se ad haec flexurum, si talem uterque gratiam acciperet, qualem de facto accepit. Neque deerant divinae sapientiae et omnipotentiae aliae mensurae et modi gratiae et providentiae supernaturalis, angelicae naturae consentanei, quibus praesciebat Luciferum perseveraturum et Michaellem forte lapsurum fuisse, si eos adhibuisset; sed ei placuit Michaeli talem dare gratiae modum, cum quo praesciebat illum salvandum, Luciferum autem eum cum quo praesciebat illum non salvandum. Et istud divinum beneplacitum circa eos, qui salvantur, vocamus praedestinationem, nempe ut praedestinatio sit praeparatio talium donorum et beneficiorum, cum quibus praesciebat Deus hominem salvandum. Et hoc sensu dicimus praedestinationem praesupponere praescientiam conditionatam. Neque tamen sequitur, ut MM. NN. obiciunt, praedestinationem esse ex meritis, quia quod huic potius velit dare talem gratiam, quam isti, cum non sit melior isto, inscrutabile est Dei iudicium non solum in hominibus, quae etiam in angelis. Et multi sunt homines minus mali aliis minusque ad gratiam Dei inepti; quibus tamen non datur: ut patet de Tyrriis et Sidoniis Matthaei 11.

Quod autem praedestinatio talem praescientiam praesupponat, probatur ex antiquis Doctoribus Lovaniensibus Driedone et Ruaro, qui sane non sunt contemnendi. Dried. de capt. et redempt. p. 133: „Ad interiorum secundum praedestinationem est, quo Deus quorundam voluntates ita iuvat, sicut aptum novit, ut obediant.“ Prius ergo est in Deo secundum Driedonem praescire, quod ille homo tali gratia praeventus sequeretur, quam velle illum dare et velle hominem sequi. Idem plurimis aliis locis gratiam praedestinationis vocat eam, qua Deus sic movet hominem, sicut aptum novit, ut sequatur, satis indicans, hanc praescientiam ratione priorem esse. Hunc passim sequitur Ruardus

p. 326. et 347. et aliis locis, quem quum Antapologia reicit, etiam D. Augustinum ad Simplicium reicit, qui saepissime repetit quod hic Ruardus doctet: nempe unam eandemque vocationem et gratiam praevenientem in uno efficacem esse, in altero non esse ob diversas voluntatum affectiones.

Sed (inquit Antapologia) non dicunt illi praedestinationem praesupponere praescientiam. *Resp.* non dicunt illis verbis, sed homini ratione utenti satis indicant. Cum enim quis dicit: Gratia praedestinationis est, qua Deus sic suadet et vocat sicut novit hominem secururam, aperte significat hanc voluntatem vocandi praesupponere scientiam huius conditionalis: Si eum sic vocavero, sequetur. Praescientia enim conditionata nihil est aliud, quam scientia conditionalis liberae, quae sine dubio scientia in Deo est, unde non est res nova, neque etiam nomen novum; vocatur enim praescientia conditionata, quia est propositionis conditionatae, sicut cognitio necessaria recte vocatur, quae est de obiecto necessario. Et haec locutio non est academicis Italiae et Hispaniae ignota.

Idem sentit D. Augustinus lib. 1. ad Simplic. quaest. 2., qui praedestinare dicit idem esse, quod velle misereri; misereri autem, esse ita vocare, sicut aptum novit, ut vocantem non respuat. Idque saepe ibidem repetit. Ad quem locum antea MM. NN. ita responderunt, sicuti in Apologia refertur. Quamquam nunc aliud videantur velle dicere et hunc locum interpretari; nimirum quod Deus sic vocet, sicut aptum novit, ut homo vocantem non respuat, quia ita vocat, sicut ipse novit se facturum, ut homo sequatur; sicut si quis diceret, Christum vocasse Lazarum, sicut sciebat ipsum resuscitandum, quia ita vocabat sicut sciebat semet facturum ut revivisceret; num. 27. Sed hic revolvuntur ad illud, in quo est potissima controversia: nempe an gratia Dei sufficienter praeveniens relinquat in hominis potestate, ut sese in utramvis partem flectat; an vero ipsamet ita debeat hominem efficaciter flectere, ut eum ea stare non possit, ut homo non consentiat. Itaque in 5. ratione quaerunt, unde Deus praesciat hominem, si sic vocetur, secururam? *Resp.* Praescit hoc, non quia ipse praeter omnem aliam gratiam, qua homo possit se flectere ad sequelam et assensum, immitit illi determinationem voluntatis seu motionem quamdam ita efficacem, ut praeveniendi liberam arbitriam efficaciter determinet; neque etiam ex eo, quia videt, hominem ex se inclinatum ad assensum; quos duos modos tantum videtur agnoscere Antapologia num. 22.; sed quia liberum arbitrium sufficienter gratia praeveniente praeparatum, seipsum valens in utramvis partem flectere, flectet sese per auxilium Dei, quod tunc ei est praeparatum, ad sequendum. Sicut enim in operibus civilibus potest se liberum arbitrium flectere in utramvis partem viribus naturae, ita in operibus bonis potest se viribus gratiae in utramvis partem flectere, ut infra latius dicemus; unde nihil facit ad propositum id quod Antapologia de excitatione Lazari affert, nisi ad confirmandam

sententiam Calvini. Excitatio enim Lazari necessario sequebatur efficacem Christi vocationem; nec erat in potestate Lazari ita vocati reviviscere et non reviviscere, resurgere et non resurgere; unde aliter praescit Deus actum liberum, qui non obstante Dei vocatione potest per liberum arbitrium impediri et saepe impeditur; aliter praescit ea, quae ipsemet facturum est, ne a creatura impediri possunt. Neque ideo haec determinatio detrahit gratiae, quod liberum arbitrium divinitus praeparatum seipsum determinet, quia non determinat sese neque flectit nisi viribus gratiae, Deo simul in eodem instanti illud conde-terminante.

Sed inquit: Augustinus lib. 1. ad Simplic. quaest. 2. ait, non posse effectum misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit, unde videtur sequi, ipsum consensum non esse in potestate hominis, sed Dei; et sic non praesupponitur praescientia conditionalis liberae. *Resp.* Hoc eo sensu, quo Augustinus ibidem explicat, verum est; quia nempe Deo non doctet modus vocandi, quo etiam hominem sceleratissimum novit convertere. Etsi enim ille plurimos modos respuat, Deo tamen non desunt alii infiniti, quibus certissime novit illum, si ita vocetur, libere secururum. Ita se Augustinus explicat ibidem. Itaque effectus misericordiae Dei non est in hominis potestate in confuso. Non autem vult dicere, ipsum consensum seu conversionem unamquamque in particula non relinquat in hominis potestate, ut Antapologia videtur velle; nam hoc ad Calvini errorem pertinet. Similiter non satisfacit id quod respondent num. 28. ad locum D. Augustini de bono persever. cap. 14. Nam D. Augustinus loquitur ibi de gratia praedestinationis, ut patet intuenti; sic enim ait: „Praedestinatio Sanctorum nihil aliud est quam praescientia et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Ceteri autem (intellige quibus talia beneficia praeparata non sunt), ubi nisi in massa perditionis, iusto iudicio relinquuntur? ubi Tyrii relinqui sunt et Sidonii, qui etiam credere potuissent, si mira illi Christi signa vidissent? Sed quoniam ad crederent, non erat eis datum (scilicet, quia non constituerat eis Deus tantam dare gratiam, qua reipsa crederent), et iam unde crederent, est negatum (nempe signa et praedicatio, quibus de facto credidissent). Ex quo apparet, habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiae, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba vel signa conspiciant, et tamen si Dei altiori iudicio a massa perditionis non sunt gratia praedestinationis discreti, nec ipsis adhibentur vel dicta divina vel facta, per quae possent credere.“ Hinc patet Aug. agere de praedestinatione et reprobatione et in eo ponere gratiam praedestinationis, quod ita sit accommodata menti, ut ei mens non reluctetur, sed obsceudet. Et quia Tyrillis et Sidoniis non erat gratia praedestinationis praeparata, ideo in tempore non fuit illis concessum, ut audirent Christi praedicationem, et viderent eius miracula, quibus fuissent conversi ad

fidem. Non quod nuda praedictio vel miraculum externum sufficiat, ut homo possit credere, sed quia illa externa auxilia secundum ordinariam Dei providentiam, sufficientem interni auxilii mensuram afferunt. Quicumque enim Christi praedicationem audiebant eiusque miracula cernebant, etiam interius ex parte Dei sufficienter iuvabantur, ut possent credere, si gratiae divinae non defuissent. Ex quo etiam loco habemus, secundum D. Augustinum, eadem auxilia interna et externa in uno interdum esse efficaciam, in alio non esse, quia diversimode sunt affecti, quod infra probabitur fusius. Unde patet ex hoc loco valide colligi praedestinationem secundum Augustinum supponere conditionatam praescientiam.

Sed inquit: Praedestinatio non est praescientia conditionata. *Resp.* Neque etiam est praescientia absoluta, sed ordinatio divina, quam sequitur praescientia absoluta et quae praesupponit praescientiam conditionatam. Prius enim Deus praescit: si hominem sic vocavero, sequetur. Deinde si ipsi placet, vult eum sic vocare, et tunc illa praescientia conditionata fit absoluta. Nam tunc absolute praescit Deus hominem secuturum, ante autem voluntatem vocandi solum conditionate.

Quod autem de parvulis subiucitur ratione sexta, difficultatem non habet. Praescit enim Deus, si hunc parvulum tali tempore et a talibus parentibus nasci faciat, ipsum perventurum ad gratiam baptismi secundum communem providentiam et tunc moriturum. Praedestinatio ergo huius parvuli est talium beneficiorum praeparatio, quibus Deus praesciebat illum parvulum infallibiliter salvandum etc.

Caput 3. ad Antapologiam assertionis 20. ad quam reducuntur 21., 22., 23., 24., 26., 27., 28., 29.

Status controversiae est:

Nos existimamus hominibus non esse absolute et efficaciter decretam gloriam ante praevisionem meritorum vel mortis in gratia, similiter nec aeterna supplicia ante praevisionem demeritorum, vel mortis in peccato, sed hoc decretum ante illam praevisionem meritorum esse conditionatum, requirens ab homine conditionem, quam implere vel non implere sit in ipsius potestate. Quam sententiam, etsi quidam ex MM. NN. dixerint ante unum mensem esse veram, tamen iam rursus oppugnant.

Docent autem ipsi, solo peccato originali praevisto, omnibus qui salvantur decretam esse vitam aeternam atque adeo certum gloriae gradum, absoluto decreto, ante omnem praevisionem meritorum etiam conditionatam; alios autem absoluto decreto a vita aeterna exclusos. Patet hoc partim, quia nos reprehendunt, partim numero 31., 38., 42., 43., 44., 50., 51.

Ubi notandum est, utramque sententiam niti suo fundamento de gratia sufficienti. Nos enim, quia existimamus Deum non solum iis, qui

salvantur, sed etiam aliis sufficiens auxilium dare, quo salventur, si ipsi gratiae Dei non desint et diligentiam, quam oportet, adhibeant: ideo dicimus, Deum homini non decernere gloriam vel supplicia absoluta voluntate, nisi praevisis hominum meritis vel demeritis. MM. NN. quia existimant, nemini sufficientem gratiam ad salutem ex parte Dei praeparatam esse, nisi iis, qui salvantur, et hanc ita esse efficacem, ut eius energia non sit in potestate liberi arbitrii, putant, Deum illis solis absoluta voluntate decrevisse gloriam et certum gloriae gradum, et ideo illis solis hanc gratiam praeparasse, quae ita sit efficax, ut eius operatio non dependeat a libero arbitrio; aliis autem eam non praeparasse, quia ad vitam aeternam volebat [eos] adducere.

Ac I. pro nostra sententia attuleramus illum locum Matth. 25.: „Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim“ etc. Qui locus videtur ita explicandus, ut regnum intelligatur praeparatum a constitutione mundi, id est, ab aeterno, ob praevisa bona opera, quae etsi tempore sint posteriora hac aeterna praeparatione, in divina tamen praescientia non sunt posteriora, sed ratione priora. Quomodo etiam Angelis sanctis in termino vitae ipsorum dicere potuisset: Possidete paratum vobis regnum ab aeterno, quia mecum perseverastis, qui tamen non fuerunt electi ad gloriam ante praevisa merita.

Deinde ibidem dicitur reprobis: „Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius.“ Atqui paratus est ignis aeternus ab initio ob praevisa demerita; ergo et regnum ob merita. Nam est antithesis regni et ignis aeterni, bonorum operum et malorum, quae Dominus commemorat. Ergo si unum censetur praeparatum ob causam ex parte hominis, etiam alterum.

Unde patet hunc esse verum huius loci sensum, et patet responsio ad obiectionem, quam habent num. 66. *Confirmatur*, quia Matthaei 20., ubi rursus sacra Scriptura meminit praeparationis regni, dicente Domino: „Sedere ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.“ Patres interpretantur hanc praeparationem esse ex meritis. Epiphanius, haeres. 69. p. 377.: „Hoc,“ inquit, „vult ostendere, quod non iuxta personarum acceptionem res ipsa fit, sed pro dignitate.“ Et infra: „Si laboraveritis, erit vobis praeparatum a Patre meo.“ Cyrill. lib. 10. *Thesaur.* c. 5.: „Non est meum dare supremum honorem vobis petentibus, qui reservatus est in praescientia Patris illis, quos excessus certandi commendabit.“¹ Similiter Ambrosius lib. 5. de fide cap. 3., unde patet, etiam Cyrillum et Epiphanium esse in hac sententia. Ille etiam locus: „Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui“ etc., rectissime sic intelligitur: Quos praescivit, id est, quorum opera approbavit, vel praescivit fore

¹ *Hic locus non est in genuino S. Cyrilli libro, qui *Thesaurus* inscribitur.

injustos, eos praedestinavit, ut essent similes Filio. Loquitur enim de scientia approbationis, de qua Psalmo primo: „Novit Dominus viam iustorum“ etc. Ita exponit Origenes lib. 7. in epist. ad Rom., Cyrill. apud Oecumenium, Amb. lib. 5. de fide cap. 3., Chrysost. hom. 15. ad Rom., Theodoretus, Theophylactus, Sedulius et Anselmus in commentariis.

II. Attuleram etiam multos Patres ad eandem sententiam confirmandam, ex quibus ipsi reiiciunt Sedulium in Epist. Pauli, Arnobium in Psalmos, Origenem, Theodoretum, auctorem opusculi de praedest. et gratia apud Augustinum, Theophylactum, Oecumenium et Photium, tamquam haeresi pelagianae affines, et Primasii Commentarium in D. Paulum, tamquam non satis castigatum. Quo sane responso subtrahunt Ecclesiae multos praeclaros auctores, quorum testimonis catholici passim utuntur contra haereticos in disputatione de gratia et libero arbitrio. Neque quisquam (quod sciam) dixit umquam, Origenem vel Theodoretum vel Arnobium in hac materia errasse; similiter nec Theophylactum vel Oecumenium vel Photium, qui D. Chrysost. ad unguem sequuntur; sed neque difficile est ea quae Antapologia contra hos auctores affert refutare et illorum dicta catholice interpretari. Ad aliorum vero testimonia, ut Dionysii Areopag., Clementis Rom., Clementis Alexand., Damasceni, Ambrosii, Hieronymi et Chrysostomi, respondent mirabili quadam distinctione. Dicunt enim, gloriam dupliciter alicui praedestinari sive decerni, 1. sub ratione gratuiti muneris, 2. sub ratione mercedis; ac priore quidem modo, scilicet sub ratione gratuiti muneris, absolute decretam esse antea praevisionem meritum; posteriore, sc. sub ratione mercedis et iustae retributionis, decretam esse ex praevisione meritum. Et de hoc posteriori modo intelligendos esse Patres, quando dicunt, Deum praedestinasse gloriam et vitam iis, quos praevидit per suam gratiam bene operaturos.

Sed *contra*. 1. Si isti Patres tali distinctione explicari possunt, cur non et nos eadem distinctione uti poterimus ad nostram sententiam ab errore vindicandam? Deinde si bene intueamur, haec distinctio videbitur implicare repugnantiam. Si enim gloria prius ratione alicui decernitur sub ratione gratiae et gratuiti muneris, quomodo postea decernitur sub ratione mercedis? Nam decernere gloriam sub ratione gratuiti muneris, nihil est aliud quam absolute velle dare gloriam gratis. Decernere autem sub ratione mercedis est eam velle dare ex meritis. Pugnant enim velle aliquid dare gratis et velle tandem dare ex meritis. Si enim est merces, iam non est gratia, nisi Deus forte mutet propositum. Dices: Deus potest aliquid dare duplici modo seu titulo: primum titulo donationis tamquam munus gratuitum; deinde titulo mercedis. Deus ergo potuit primum decrevisse homini indigno gloriam sub ratione gratuiti doni; deinde voluisse, ut illud donum etiam mereretur, ut ita gloriam duplici titulo consequeretur, nempe titulo donationis et titulo mercedis. *Resp.* Quamquam hoc impossibile non sit, tamen

de facto non ita videtur constitutum. Nam 1. ad consecutionem vitae aeternae non viderentur esse necessaria merita. Nam illud decretum conferendi gloriam per modum gratuiti muneris esset factum independentem a meritis. Itaque etiam si merita non sequerentur, deberetur nihilominus gloria ex vi promissionis gratuita. Patet hoc exemplo in humanis. Si princeps alicui regnum decernat et promittat gratis per modum liberalis donationis, iam regnum omnino debet dari, etiamsi nihil alter mereatur. Unde etiamsi postea velit, ut regnum mereatur et ille id negligat, tamen debebitur ei ex vi primi propositi absolute facti, nisi rex propositum mutet. [2.] Deinde nullum habet fundamentum in Scripturis aut Patribus, quod Deus duplici modo seu titulo regnum decreverit hominibus. Nec videntur agnoscere aliter decretum esse regnum, quam sub ratione mercedis. 3. Cur potius hominibus quam Angelis duplici illo modo regnum decreverisset, cum Angeli longe essent digniores et tali donationi sui muneris aptiores?

Sed inquit: Damascenus et Turrianus distinguunt praedestinationem in praedestinationem gratiae et praedestinationem iustitiae. Ergo volunt ipsi gloriam hac duplici ratione praedestinari.

Resp. Longe aliud volunt isti auctores. Nam per praedestinationem gratiae intelligunt decretum divinum, quo gratis vult dare dona antecedentia, nempe gratiam praevientem, unde eandem vocant praedestinationem antecedentem. Per praedestinationem iustitiae intelligunt decretum Dei, quo decernit nobis gloriam et vitam aeternam propter praevisa merita. Quod decretum habet rationem iustae sententiae supposito pacto divino et nostris meritis. Videatur Turrianus de electione divina p. 4. et 5., ubi hanc Damasceni distinctionem ponit et explicat. Neque verum est, quod vita aeterna ideo dicatur gratia, quia sub ratione gratuiti muneris nobis est absolute decreta et praeparata, sed quia dona antecedentia, in quibus ipsa veluti in semine latet, et quibus ad ipsam pervenitur, gratis nobis praeparata sunt et donantur. Hac distinctione eversa, qua testimonia Patrum eludebantur, perspicuum est illa suam vim retinere, neque a nobis adeo male fuisse expensa, atque M. N. passim clamant. Non enim est ullo modo probabile, Patres ad illas imaginarias distinctiones respexisse aut suspicatos fuisse, gloriam aliter esse alicui absolute decretam quam propter merita. Quis enim nescit, gloriam non dari sub ratione mercedis nisi propter merita, cum ipsa ratio mercedis hoc includat? Si ergo tantum Patres vellent dicere, Deum non decrevisse gloriam sub ratione mercedis nisi propter praevisa merita, nihil dicerent. Volunt ergo illam nullo modo esse decretam absolute nisi propter merita. Unde Damascenus dialogo contra Manichaeos p. 563.: „Adnitamur facere quod bonum est, ut simus ex numero bonorum, qui praecogniti ac praedefiniti sunt ad vitam aeternam.“

Circa eadem testimonia multa alia dicunt parum solida, sed non est necesse ea excutere; satis sit ad praecipua respondisse.